Magyar Nemzet

Kedd, 1986. augusztus 26.

Két keréken Ung-vidéken

Az úti élményszerzéssel egybekötött ismeretszerzésre, népismeret gyarapításra buzdító Móricz Zsigmond-i jelszó — gyalogolni jó! —, napjainkra némiképpen módosult. Az utóbbi évtizedben, különösen a fiatalabb korosztályoknál, újra polgárjogot nyert, a gyaloglás és az autósturizmus között helyet foglaló, *kerékpáros ország-világjárás* szokása. Felismerték ezt az egészséges, újraéledt mozgalmat a magyarságismeretet, *honismeretet* elősegítő szervezetek is. Az idén immár 12. alkalommal rendezte meg, a már hagyományosnak számító, nyári honismereti kerékpártúráját a *Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete* (CSEMADOK). Az elmúlt években megismert Zoboralja, Bodva völgye, Csallóköz, Ipoly mente, Gömör tájai után, e nyáron a *Bodrogközben* és *Ung-vidéken* kerékpárohattak azok a magyar fiatalok — szlovákiaiak és hazaiak közösen —, akiket érdekel Kelet-Szlovákiának ez a magyar lakta tájegysége. Bár a vidék nem nevezhető kifejezetten turisztikai paradicsomnak, a *Latorca* és *Ung* folyók mentének romantikus hangulata, viszonylag érintetlen természeti szépsége, a többségében magyar ajkú falvak és a két kisváros — Nagykapos és Királyhelmec — mai élete, népi műveltségünk évszázados emlékei, sok kedves meglepetés tartogatnak az ide látogatóknak.

A százötven fős pedálozó csapat a határ menti *Borsiban* gyülekezett. Első három napra a Bodrog partján vertek sátrat. Innen indultak, naponta mintegy 40 kilométeres útszakaszt megtéve, megtekinteni a környék nevezetességeit, a honfoglaláskori alapítású településeket. Köztük elsőként a táborhely faluját, II. Rákóczi Ferenc fejedelem szülőhelyét. Este pedig, a túra egyik felkészült vezetője, a nagykaposi *M. Molnár László* diavetítéses előadás keretében készített fel a túra útvonalán várható látnivalókra, bemutatta a vidék néprajzi jellegzetességeit. A további napok Hatfa, Toronya, Szőlőske, Bodrogszerdahely és Nagykövesd megtekintésével teltek. Krónikáink szerint Szőlőskén fogadta Árpád vezér Zalán bolgár fejedelmet, a Kárpát-medencébe történt bevonulásakor. A ma jelentéktelen falvacska, 1685-ig Zemplén vármegye székhelyeként működött. A településekhez kapcsolódó irodalmi emlékeket *Szabó* András előadóművész, a Forrás Kör tagja és *Kiss* Tamás éneke idézte fel.

kősök — Erdélyi Zsuzsanna és Ilona — 1968-ban ajándékozták a szülővárosnak, de azóta sem találtak az anyag részére méltó helyet.

Ha jeles műemlékek sora nem is, a város értelmisége híven megőrizte a táj történelmi és kulturális hagyományait, ápolja az ősök emlékét. (A debreceni KLTE Néprajzi Tanszéke, *Barna Gábor* irányításával, már hatodik éve folytat itt eredményes néprajzi gyűjtőmunkát.) Főként szüntelen munkálkodó pedagógusai, *Bogoly* János, *Géczi* Lajos, M. Molnár László, *D. Varga* László — közülük többen a kerékpártúra vezetői — tesznek sokat azért, hogy a beköltöző új lakosok ne kerüljenek gyökértelen körülmények közé.

A panelházak lakóinak többsége a környező falvakból érkezett. Az egykori Zemplén és Ung megye 96 településéből, 1960-ban alakult meg a járás mai közigazgatási egysége. Kezdetben *Királyhelmec* székhellyel — a járási CSEMADOK most is itt székel —, majd később az északabbra fekvő Tőketerebes, az Andrássyak hajdani családi fészke lett a közigazgatási, kereskedelmi, gazdasági központ. A járásnak *46 ezer* magyar nemzetiségű lakosa van — olvashatjuk a túra részvevőinek kiadott tájékoztatóból — és 52 községben élnek népesebb számban; 34 községben 80 százalék feletti az arányuk. Ennek a magyarságnak szellemi központja — Királyhelmeccel együtt — Nagykapos. Régebben Ungvár és Sárospatak szellemisége hatott a tájra, most Nagykapos igyekszik felnőni a feladatokhoz.

Erről a vidékről jelentette meg első tudományos tájmonográfiáját — *Új Mindenes Gyűjtemény 3.* címen — 1984-ben, a pozsonyi Madách Könyvkiadó. Az Ung-vidékiek — földrajzi helyzetüknél fogva — a nyugat-szlovákiai magyarságtól távol, kevésbé ismert körülmények között élnek. A tanulmánykötet — amint a bevezető rögzíti — „Kelet-Szlovákia jellegzetes tájegységének, az Ung és a Latorca folyók mentének természetrajzát, valamint néprajzának és népművészetének legfontosabb emlékeit, hagyományait" — mutatja be. Szerzői a már említett helybeli tanárok. Felkészült munkájuk irányította rá a figyelmet erre a vonzó vidékre, az itt élőkre, a kelet-szlovákiai magyarság csoportjára. A könyv anyaga Erdélyi János gondolatainak jegyében született: *„A szó is tett, sőt valósággal a tett becséig ér, ha istenigazában megírják"* — hirdette az írótudós. S ha a szerzők lelkes szándékából nem sikeredett is teljes körű valóság, a monográfia hasznosságát senki sem tagadhatja.

A következő táborszakasznak a Latorca-part adott otthont, *Csicser* falu mellett. Alig tíz kilométerre *Nagykapostól*. Erdélyi Jánosnak, a nép-nemzeti irodalom reformkori hitvallójának szülőhelye, a ma kilencezer lelket számláló kisváros, kevés látványos műemlékkel dicsekedhet. A város nem is erre büszke. A török hódoltság korában három részre szakított történelmi Magyarország ütköző pontján, az egymás mellett vonuló hadak útján fekvő települést sokat sanyargatták történelme során. Ezért aztán századokon át alig fejlődött, inkább pusztult, s a gazdag felvidéki polgárvárosokhoz képest erősen visszamaradt. A volt Ung vármegye lélekszámra második legnagyobb települése a múltban csupán nagyobbacska falunak számított, mintsem valódi városnak. Így, a fejlődő településeket panelházakkal teletűzdelő korunkban, a régi építészetből — minden igyekezet ellenére — alig találtak valamit is megőrzésre érdemesnek. Csupán az ódon, apró boltocskákkal, földszintes iparos-földműves házakkal benépesített egykori főutca maradt meg — viszonylag változatlan állapotban. Emlékeztetve a városka múlt századvégi hangulatára. Meg a tájon élő két vallás, a katolikusok és a népesebb reformátusok temploma áll régi épségben, s zeng bennük a magyar nyelvű egyházi ének. Utóbbi falán Erdélyi Jánosra emlékeztető márványtábla áll, míg a katolikus plébánián berendezett emlékszobában, a két világháború közötti időben e tájon lelkészkedő Mécs László pap-költő munkásságának nyomait gyűjtötte egybe *Gábor* Bertalan helybeli plébános. Az itteni lokálpatrióták is felismerték a helytörténeti emlékek pedagógiai jelentőségét; gyűjtik az ilyeneket és megbecsülik. Ám igyekezetüknek gátat szab a helyhiány. A jellegtelen öreg épületek lebontását kevesen sajnálják a városka régebbi lakói közül. Inkább él bennük a vágy egy tájház-múzeum céljaira alkalmas épület megmentésére. Ide szeretnék összegyűjteni a vidék — elmúlásra ítélt — népi kultúrájának tárgyi emlékeit. Itt találna otthonra — vágyuk szerint — a város CSEMADOK-szervezete is, az általuk gondozott Erdélyi János-kiállítással együtt. Ennek anyagát az Erdélyi-örökséget mutatta meg, s felelevenítette nemcsak a kuruc időket, de a reformkort is, melynek egyik kiválóságát, Kossuth barátját, Lónyai Gábort adta a község. A neves kastélynak, még a második világháború előtt is 27 ezer kötetes *könyvtára* volt, benne több értékes ősnyomtatvány, hungarika. Sajnos, mindez a háború alatt megsemmisült, mindössze 10 kötetet őriznek belőle a parochián.

Az Ung-vidéki síkság, mely az Alföld természetes folytatása, hajdan szarvasmarha-tenyészetéről volt neves. A halban gazdag folyókhoz kapcsolódó halászat mellett, egészen az iparosításig, ez a két ősi foglalkozás biztosította az itt élők megélhetését. A pásztorkodás hagyományai nemcsak az állattartásban, a *népművészetben* is megmaradtak. Jeles *pásztorfaragók* alkottak itt a múltban. Napjainkban két népművész munkái ismertebbek. *Galgóczy* Tibor, a helyi termelőszövetkezet nyugdíjas elnöke a szarufaragást műveli, *Ferenc* György pedig a fafaragó hagyományokat folytatja. Utóbbi, fiatal népművész, munkássága a táj másik érdekességéhez kapcsolódik, az itteni református temetők faragott síremlékeihez. (Ennek gazdag művészetét az abaraai temetőben csodálhatták meg a túrázók.) Pásztorfaragás és temetői fejfák, ez az a két terület, ahonnan a fiatal — 33 éves — népművész, motívumkincseit meríti. Munkái városszerte kedveltek, legszebb alkotása, a táj emberét és élővilágát stilizáltan ábrázoló „*sámánfája*", Nagykapos főterét díszíti. De készít állatfigurákat játszóterekre és temetői sírjeleket is. Kopjafái ismertek, ő faragta a Fábry Zoltán emléke előtt tisztelgő oszlopot is, mely az író *stószi* házának udvarán került felállításra. Az eddig kialakult szokásnak megfelelően, a kerékpártúra is felállította ez évi kopjafáját, természetesen ugyancsak Ferenc György munkáját. Erre *Mátyóc* községben, *Bodnár* Lajos tájház-múzeumának udvarán került sor. A nyugdíjas termelőszövetkezeti parasztember több évtizede gyűjti Ungvidék népi műveltségének sajátos eszközeit, emléktárgyait. Gyűjteményéből múzeumot rendezett be, melyet gyakorta keresnek fel érdeklődők. Eljutottak ide a kerékpárosok is, és irodalmi műsor keretében állították fel Ferenc György faragását. A helybeli CSEMADOK vezetősége pedig gulyással várta a nagy számú éhes társaságot. Deregnyőn *Csoma* László református lelkész volt a vendéglátó, aki a már erősen romos állapotban levő *Lónyai-kastélyban* zárult, itt a Bodrogköz további nevezetességeinek megtekintésére nyílt lehetőség. S ez ugyancsak maradandó élményt nyújtott. A honismereti kerékpártúra részvevői ezúttal is megszerették a bejárt tájat, most is igazolódott: csak amit ismerünk, azt tudjuk igazán szeretni.

Hajdú Demeter Dénes